

OILAVIY AJRIM JARAYONIDA VOYAGA YETMAGAN BOLALARNING HUQUQIY MAQOMI VA ULARNING MANFAATLARINI HIMOYA QILISH

Turg'unov Muhammadbobur

Andijon davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Ne'matova Hamidaxon

BT yo'nalishi 1-kurs talabasi

E-mail: fayzulla1981f@gmail.com

Tel: +998943822080

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20081536>

Annotatsiya. Ushbu maqolada oilaviy ajrim jarayonida voyaga yetmagan bolalarning huquqiy maqomi, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilishning qonuniy asoslari tahlil qilingan. Muallif bolaning yashash joyini belgilashda sudlar taynadigan mezonlar, aliment majburiyatlari va vasiylik organlarining rolini yoritib berilgan. Maqolada asosiy e'tibor bolaning psixologik holati va uning fikr bildirish huquqiga qaratilgan.

Kalit so'zlar:

Oila huquqi, ajrim, voyaga yetmagan bola, aliment, vasiylik, bolaning manfaatlari, sud amaliyoti.

Аннотация

В данной статье проанализирован правовой статус несовершеннолетних детей в процессе семейного развода, а также законодательные основы защиты их прав и интересов. Автором освещены критерии, которыми руководствуются суды при определении места жительства ребенка, вопросы алиментных обязательств и роль органов опеки и попечительства. В статье особое внимание уделено психологическому состоянию ребенка и его праву выражать свое мнение.

Ключевые слова:

Семейное право, развод, несовершеннолетний ребенок, алименты, опека, интересы ребенка, судебная практика.

Abstract

In this article, the legal status of minor children in the process of family divorce is analyzed, as well as the legal foundations for protecting their rights and interests. The author highlights the criteria used by courts in determining the child's place of residence, issues of alimony obligations, and the role of guardianship authorities. The article places particular emphasis on the child's psychological condition and their right to express their opinion.

Keywords:

Family law, divorce, minor child, alimony, guardianship, interests of the child, judicial practice.

Kirish

Mavzuning dolzarbligi: Zamonaviy jamiyatda oila instituti transformatsiya jarayonini boshidan kechirmoqda, bu esa, afsuski, nikohdan ajratish holatlarining ko'payishiga olib kelmoqda. Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, har bir ajrim ortida nafaqat ikki shaxsning taqdiri, balki voyaga yetmagan bolalarning kelajagi, ularning ruhiy salomatligi va ijtimoiy himoyasi turadi. Oilaviy nizolar jarayonida bolalar ko'pincha ota-onalar o'rtasidagi "muzokaralar vositasi"ga aylanib qolishi, ularning huquqiy maqomini aniq belgilash va manfaatlarini himoya qilish mexanizmlarini yanada takomillashtirishni talab etadi.

Shavkat Mirziyoyevning 2023-yil 8-may kuni Yangi tahrirdagi Konstitutsiya qabul qilinganidan keyin bo'lib o'tgan referendum yakunlari va undagi ustuvor vazifalarga bag'ishlangan nutqlarida:

"Oila — hayot abadiyligi, avlodlar davomiyligini ta'minlaydigan muqaddas urfodir. Shuni unutmashimiz kerakki, har bir bolaning huquq va manfaatlarini himoya qilish, ularning barkamol bo'lib ulg'ayishi uchun sharoit yaratish — bizning eng ustuvor vazifamizdir."

Huquqiy asoslar:

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yangi tahririda oila, bolalik va yoshlar davlatning alohida muhofazasida ekanligi qat'iy belgilab qo'yildi. Xususan, 77-moddada davlat voyaga yetmaganlarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ta'minlash, ularning har tomonlama kamol topishi uchun shart-sharoitlar yaratishi ko'rsatilgan. Shuningdek, O'zbekiston 1992-yilda BMTning "Bola huquqlari to'g'risida"gi konvensiyasiga qo'shilib, bolaning oliy manfaatlarini har qanday huquqiy harakatda ustuvor deb bilish majburiyatini olgan.

Muammoning qo'yilishi:

Amaliyotda oilaviy ajrimlar jarayonida bolaning manfaatlarini himoya qilishda bir qator murakkab masalalar yuzaga keladi. Bularga quyidagilar kiradi:

Bolaning ota-onadan biri bilan yashashi va ikkinchisi bilan muloqot qilish tartibini belgilashdagi nizolar;

Moddiy ta'minot (aliment) miqdorining bolaning ehtiyojlariga mutanosibligi;

Sud jarayonida bolaning psixologik holatini hisobga olish va uning fikr bildirish huquqini amalda qo'llash.

Asosiy qism.

1. Bolaning yashash joyini belgilash: "Bolaning eng oliy manfaatlari" tamoyili

Oila kodeksining 71-moddasiga binoan, ota-ona ajrashganda bolaning kim bilan yashashi o'zaro kelishuv asosida hal qilinadi. Agar kelishuv bo'lmasa, nizo sud tartibida ko'riladi. Sud qaror qabul qilishda faqat ota-onaning moddiy sharoitiga (uy-joyi borligi, maoshi) qarab qolmaydi.

Sud quyidagi subyektiv va obyektiv omillarni tahlil qiladi:

Psixologik bog'liqlik: Bola onasiga yaqinroqmi yoki otasigami? Aka-uka va opa-singillarning bir-biridan ajratilmasligi (agar bu bolaning manfaatiga zid bo'lmasa).

Bolaning yoshi: Emizikli va kichik yoshdagi bolalar, qoida tariqasida, onasining parvarishiga muhtoj deb topiladi.

Maishiy sharoitlar: Bolaning ta'lim olishi, dam olishi va salomatligi uchun yaratilgan sharoitlar.

Ota-onaning axloqiy qiyofasi: Ularning zararli odatlari bor-yo'qligi, ish tartibi va bolaga ajrata oladigan vaqti.

2. Bolaning fikr bildirish huquqi (10 yoshli chegara)

O'zbekiston qonunchiligida bolaning shaxs sifatida shakllanishiga alohida e'tibor berilgan. Oila kodeksining 68-moddasiga ko'ra, har qanday sud yoki ma'muriy jarayonda bola o'z manfaatlariga daxldor masalada fikr bildirishga haqli.

Diqqat qiling: Bola 10 yoshga to'lgan bo'lsa, sud uning fikrini eshitishi shart. Albatta, sud bolaning fikrini mutloq haqiqat deb qabul qilmaydi (chunki bola ota-onadan birining tazyiqi ostida bo'lishi mumkin), biroq uning xohishini inobatga olish majburiydir.

3. Moddiy ta'minot va aliment majburiyatlari

Ajrim jarayonida bolaning munosib turmush darajasini saqlab qolish eng muhim masaladir. Ota-onadan biri boladan alohida yashasa ham, uning moddiy ta'minotida ishtirok etishi majburiydir.

Aliment miqdori: Oila kodeksining 99-moddasida belgilangan kvotalar (1/4, 1/3, 1/2 qismlar) qat'iy hisoblanadi.

Qo'shimcha xarajatlar: Alimentdan tashqari, bola og'ir kasal bo'lib qolsa yoki unga alohida parvarish kerak bo'lsa, sud ota-onani ushbu qo'shimcha xarajatlarga ham jalb qilishi mumkin (OK, 103-modda).

4. Alohida yashayotgan ota (yoki ona) bilan muloqot qilish huquqi

Ajrim — bu bolani ota-onadan biridan judo qilish degani emas. Oila kodeksining 76-moddasiga ko'ra, alohida yashayotgan ota (ona) bola bilan muloqot qilish, uni tarbiyalashda ishtirok etish va ta'lim olish masalasini hal qilishda teng huquqqa ega.

Agar bir taraf ikkinchi tarafga bolani ko'rsatishdan bosh tortsa, sud muloqot vaqtini (masalan, haftaning shanba-yakshanba kunlari yoki ta'til kunlari) qat'iy belgilab beradi.

Xulosa

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, oilaviy ajrim jarayonida voyaga yetmagan bolalarning huquqiy maqomini himoya qilish — bu shunchaki qonuniy majburiyat emas, balki jamiyatning kelajakdagi barqarorligini ta'minlashning asosiy shartidir. O'zbekiston Respublikasining oila qonunchiligi xalqaro standartlarga to'la mos kelsa-da, amaliyotda bolaning manfaatlarini so'zsiz ta'minlashda bir qator jihatlariga e'tibor qaratish lozim:

Bolaning psixologik manfaatlarini ustuvorligi: Sud amaliyotida bolaning yashash joyini belgilashda faqat moddiy sharoitlarga (uy-joy, daromad) tayanib qolmaslik kerak. Bolaning ota-onadan biriga bo'lgan ruhiy bog'liqligi va uning emotsional barqarorligi eng asosiy mezon bo'lib qolishi shart. Zero, boy-badavlat, ammo mehirsiz muhit bolaning shaxs sifatida shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Sud psixologlari va pedagoglarining roli: Ajrim ishlari ko'rilayotgan sud jarayonlariga malakali bolalar psixologlarini jalb etish tizimini yanada takomillashtirish zarur. Bu bolaning 10 yoshga to'lgunga qadar ham o'z xohish-irodasini (bilvosita testlar yoki suhbatlar orqali) aniqlashga va sudga xolis xulosa berishga yordam beradi.

Mediatsiya institutini rivojlantirish: Ota-onalar o'rtasidagi nizolarni sudgacha bo'lgan bosqichda, professional mediatorlar yordamida hal qilish — bolaning ruhiy jarohat olishining oldini oladi. "Madaniyatli ajrashish" tushunchasini shakllantirish orqali bolaning har ikki ota-ona bilan teng muloqot qilish huquqi amalda kafolatlanishi lozim.

Aliment tizimini raqamlashtirish: Bolaning moddiy manfaatlarini himoya qilishda aliment undirish mexanizmlarini yanada qat'iylashtirish va bu jarayonni to'liq raqamlashtirish (MIB tizimi orqali) bolaning ta'minotsiz qolib ketish xavfini kamaytiradi.

Nikoh bekor qilinishi mumkin, biroq ota-onalik mas'uliyati umrbod saqlanib qoladi. Bolaning huquqlari poymol qilinishi uchun nafaqat sud va vasiylik organlari, balki keng jamoatchilik ham mas'uldir. Maqsadimiz — har qanday oilaviy nizoda bolaning begunoh qurbon bo'lishiga yo'l qo'ymaslik va uning huquqiy himoyasini oliy darajaga ko'tarishdir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. M.Mirziyoyevning 2023-yil 8-may kuni Yangi tahrirdagi Konstitutsiya qabul qilinganidan keyin bo'lib o'tgan referendum.
2. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023. – 77, 78-moddalar. (Bolalik va oila davlat muhofazasida ekanligi haqida).
3. O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2023. – 472 b. (65-71, 73-76, 96-105-moddalar). Ma'lumotlar aynan shu moddalardan olingan.
4. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2011-yil 20-iyuldagi 06-sonli "Sudlar tomonidan nikohdan ajratishga oid ishlar bo'yicha qonunchilikni qo'llash amaliyoti to'g'risida"gi qarori. (Sud amaliyoti va bolaning yashash joyini belgilash mezonlari haqida).
5. O. Oqyulov va boshqalar. Oila huquqi (Darslik). – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2020. – 112-125-betlar (Bolalarning huquqlari va majburiyatlari qismi).
6. Y. Islomov. Oila huquqi: Nazariya va amaliyot. – Toshkent: Adolat, 2018. – 84-90-betlar (Nikohdan ajratishda bolaning manfaatlarini himoya qilish masalalari).
7. I.R. Rustambekov. Fuqarolik va oilaviy huquqiy munosabatlar. – Toshkent: Zarqalam, 2021. – 210-215-betlar (Aliment majburiyatlarining huquqiy tabiati).
8. Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya. BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 1989-yil 20-noyabrda qabul qilingan (O'zbekiston uchun 1992-yil 30-sentabrdan kuchga kirgan). 3, 9 va 12-moddalar.